

DODATNIA POCHODNA GRÜN WALDA-LETNIKOVA JAKO POCHODNA FUNKCJI DROGI

W artykule przeanalizowano pochodną Grünwalda-Letnikova $f^{(n)}(t)$ w odniesieniu do klasycznego zagadnienia prędkości, jako pierwszej pochodnej funkcji drogi w czasie $f^{(1)}(t)$. Autor argumentuje, że dodatnia pochodna Grünwalda-Letnikova nie spełnia twierdzenia Lagrange'a, co wiąże się z problemami jednoznacznej fizycznej jej interpretacji.

WSTĘP

Początek rachunku różniczkowego niecałkowitych rzędów (z ang. fractional calculus) sięga listu Leibniza do de l'Hospitala z 1695 roku, w którym odnosząc się do wymyślonej przez Leibniza notacji $\frac{d^n y}{dx^n}$, pyta: „Co będzie jeśli $n = 1/2$?” [1]. W odpowiedzi Leibniz przypuszcza, że rozwiązaniem będzie nieskończony ciąg wartości w postaci $d^{1/2} \overline{xy}$ lub $d^{1:2} \overline{xy}$. Dalej podkreślając, że geometria i nieskończone ciągi są w dalekich relacjach. Reasumuje, że w przyszłości ten problem będzie rozwiązany.

Z dalekimi relacjami ciągów i geometrii wiąże się problem z fizyczną interpretacją pochodnych ułamkowych, nawet tak banalnego problemu, jakim jest w przypadku pierwszej pochodnej interpretacja pochodnej funkcji położenia, jako chwilowego przyspieszenia. Praktyka potwierdza jednak większą dokładność modeli dynamiki obiektów opartych na pochodnych ułamkowych niż na modelach wychodzących z pochodnej Leibniza. Paradoks braku jest jasnej interpretacji pochodnych ułamkowych i jednocześnie ich praktyczne zastosowanie rodzi pytania dotyczące fizycznych relacji z mierzonymi wielkościami, a niecałkowitym rzędem pochodnej [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10].

1. POCHODNA LEIBNIZA I POCHODNA GRÜN WALDA-LETNIKOVA

Definicję pochodnej dowolnego niecałkowitego rzędu wyprowadza się z definicji pochodnej rzędu pierwszego i następnych, jako granicy funkcji [11]:

$$f'(t) = f^{(1)}(t) = \frac{df(t)}{dt} = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{f(t+dt) - f(t)}{dt} \quad (1)$$

gdzie: $f(t)$ jest funkcją zmiennej rzeczywistej t ; dt jest przyrostem zmiennej niezależnej t ; $df(t)$ jest przyrostem funkcji zależnej od t .

Druga pochodna ma postać:

$$f''(t) = f^{(2)}(t) = \frac{\lim_{dt \rightarrow 0} (f'(t + dt) - f'(t))}{dt} = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{f(t + 2dt) - 2f(t + dt) + f(t)}{(dt)^2} \quad (2)$$

Dla następnych $n \in \mathbb{N}$ otrzymuje się pochodną całkowitego rzędu:

$$f^n(t) = f^{(2)}(t) = \frac{d^n}{dt^n} f(t) = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{\sum_{m=0}^n (-1)^m \binom{n}{m} f(t - mdt)}{(dt)^n} = f^{(n)}(t) \quad (3)$$

gdzie: $dt = t_2 - t_1 = t_3 - t_2 = \dots = t_l - t_{l-1}$; $m = 0, 1, 2, \dots, l$; $\binom{n}{m} = \frac{n!}{m!(n-m)!}$ dla $n \geq m$.

Pochodną Grünwalda-Letnikova niecałkowitego rzędu $\eta \in \mathbb{R}$ wyprowadza się zastępując silnię w definicji $\binom{n}{m}$ funkcją gamma:

$$\binom{n}{m} = \frac{n!}{m!(n-m)!} = \frac{\Gamma(n+1)}{m! \Gamma(n-m+1)} = \frac{\Gamma(\eta+1)}{m! \Gamma(\eta-m+1)} \quad (4)$$

Wstawiając (4) do (3) otrzymuje się pochodną Grünwalda-Letnikova niecałkowitego rzędu $\eta \in \mathbb{R}$ [4, 5, 7, 8]:

$$f^{(\eta)}(t) = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{\sum_{m=0}^p (-1)^m \frac{\Gamma(\eta+1)}{m! \Gamma(\eta-m+1)} f(t - mdt)}{(dt)^\eta} \quad (5)$$

gdzie: $p = \lfloor \frac{t_l - t_0}{dt} \rfloor$.

Niech $p = 1$, $l = n = 1$ i $(dt = t_2 - t_1) \rightarrow 0$. Pochodne (3) i (5) przyjmują odpowiednio postać:

$$f^{(1)}(t) = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{f(t_2) - f(t_1)}{dt} = \frac{df(t)}{dt} \quad (6)$$

i

$$\frac{d^\eta f(t)}{(dt)^\eta} = \lim_{dt \rightarrow 0} \frac{f(t_2) - \eta f(t_1)}{(dt)^\eta} = f^{(\eta)}(t) \quad (7)$$

gdzie: η jest zmienną niezależną (rzędem pochodnej Grünwalda-Letnikova) opisującą zmianę przyrostu dt ; $(dt)^\eta$ jest przyrostem opisanym zmienną η ; $d^\eta f(t)$ jest przyrostem funkcji zależnej od $(dt)^\eta$. Z (1.7) wynika, że (6) jest postacią pochodnej (7), dla której rząd $\eta = 1$.

Niech rząd η będzie związany z przyrostem dt zależnością wynikającą z porównania (6) i (7) (rys. 1) [12]:

$$dt = \Delta T + (dt)^\eta \quad (8)$$

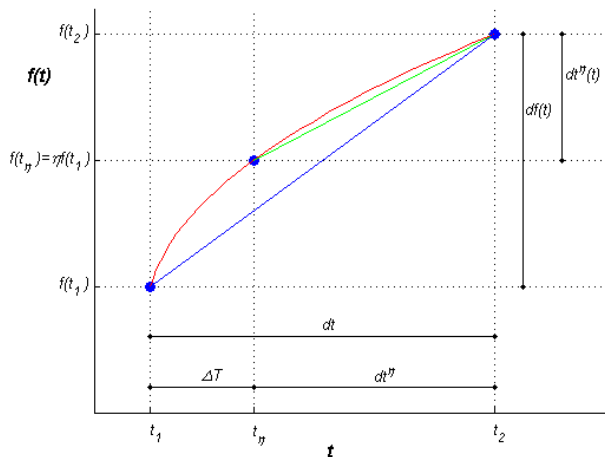
gdzie:

$$\begin{cases} \Delta T > 0 \text{ dla } (dt)^\eta > dt \\ \Delta T = 0 \text{ dla } (dt)^\eta = dt \\ \Delta T < 0 \text{ dla } (dt)^\eta < dt \end{cases}$$

Z definicji pochodnej pierwszego rzędu (6) wynika liniowy przebieg funkcji między $f(t_1)$ i $f(t_2)$. Taki sam przebieg funkcji wynika z definicji G-L (7) między $f(t_\eta)$ i $f(t_2)$ (rys. 1). Rząd η można interpretować jako parametr, który ma wpływ na nieliniowość przebiegu funkcji $f(t)$ między $f(t_1)$ i $f(t_2)$, gdy nieznane są wartości funkcji dla argumentów z przedziału (t_1, t_2) .

Z (7) wynika, że zmiana η wpływa na zmianę wartości przyrostu dt zmiennej niezależnej t oraz szacuje wartość funkcji $f(t)$ w punkcie $t = t_\eta = t_2 - (dt)^\eta$ (rys. 1):

$$f(t_\eta) = \eta f(t_1) \quad (9)$$

Rys. 1. Geometryczna interpretacja pochodnej G-L I pierwszej pochodnej $dt > (dt)^\eta$

W równaniu (7) $dt \rightarrow 0$. Wyrażenie $dt \rightarrow 0$ jest pojęciem względnym w szczególności, gdy odniesiemy się do praktycznych zastosowań, np. gdy wartości $f(t)$ w chwilach t_1 i t_2 są wartościami mierzonej prędkości odczytywanymi co czas próbkowania $dt = t_2 - t_1$, a $f'(t)$ jest przyspieszeniem [8]. Z tego powodu przyjmuje się dodatkowe założenie:

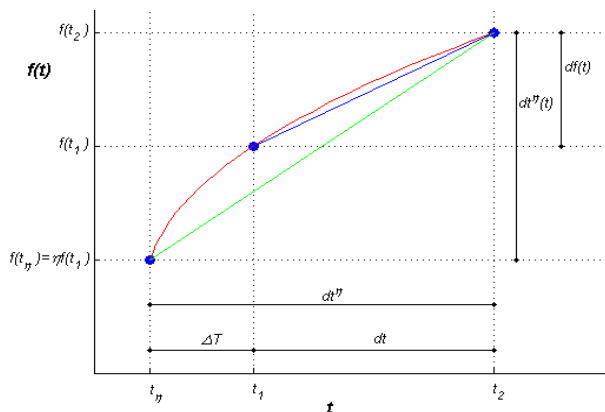
$$0 < dt < 1 \quad (10)$$

Z (10) i (8) wynika:

$$\begin{cases} (dt)^\eta = dt \text{ dla } \eta = 1 \\ (dt)^\eta < dt \text{ dla } \eta > 1 \\ (dt)^\eta > dt \text{ dla } \eta < 1 \end{cases} \quad (11)$$

$$\begin{cases} (dt)^\eta < dt \text{ dla } \eta > 1 \\ (dt)^\eta > dt \text{ dla } \eta < 1 \end{cases} \quad (12)$$

$$\begin{cases} (dt)^\eta > dt \text{ dla } \eta < 1 \end{cases} \quad (13)$$

Rys. 2. Geometryczna interpretacja pochodnej G-L I pierwszej pochodnej $dt < (dt)^\eta$

Na rys. 1 pokazano przypadek dla (12). Dla (11) $f(t_\eta) = f(t_1)$. Na rys. 2 pokazano przypadek dla (13). Z rys. 1 i rys. 2, (11-13) wynika, że η jest parametrem szacującym wartość funkcji $f(t)$ dla $t = t_\eta$ na podstawie wartości $f(t_1)$ i przyrostu $(dt)^\eta$:

$$\begin{cases} |f(t_\eta)| < |f(t_1)| \text{ dla } t_\eta < t_1 \\ |f(t_\eta)| = |f(t_1)| \text{ dla } t_\eta = t_1 \\ |f(t_\eta)| > |f(t_1)| \text{ dla } t_1 < t_\eta < t_2 \end{cases} \quad (14)$$

Bezwzględne wartości w równaniach (14) uwzględniają możliwą minusową wartość $f(t_\eta)$.

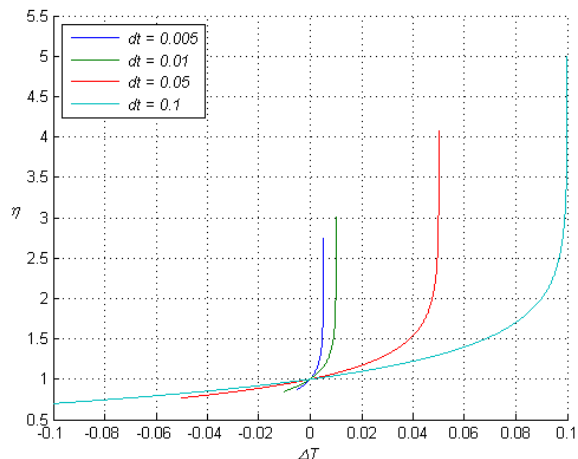
Fizyczną interpretacją pierwszej pochodnej funkcji opisującej położenie jest prędkość chwilowa (1). Ponieważ w (1) zakłada się, że $dt \rightarrow 0$, implikuje to liniową charakterystykę zmian $f(t)$ między t_1 i t_2 . Z punktu widzenia pochodnej Grünwalda-Letnikova jest to jednak przypadek szczególny, w którym rząd $\eta = 1$, a dla $\eta \neq 1$ przebieg zmian ma nieliniowy charakter. Można więc stwierdzić, że pochodna Grünwalda-Letnikova określa prędkość chwilową, przy nieliniowej charakterystyce zmian funkcji położenia określonej przez rząd η .

2. WŁAŚCIWOŚCI η -RZĘDU POCHODNEJ GRÜN WALDA-LETNIKOWA

Z równania (8) wynika:

$$\eta = \log_{dt}(dt - \Delta T) \quad (15)$$

Na rys. 3 pokazano zależność $\eta(\Delta T)$ dla przykładowych wartości dt w zakresie od $-\Delta T$ do ΔT .

Rys. 3. Zależność $\eta(\Delta T)$

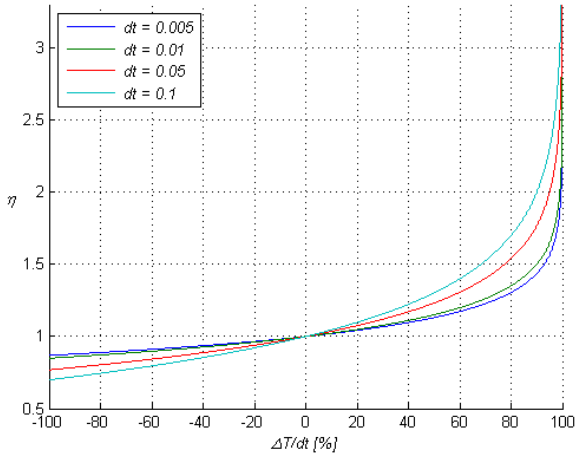
Z rys. 3 wynika, że $\eta > 1$ dla $\Delta T > 0$ (lub inaczej dla $dt > (dt)^\eta$) oraz $\eta < 1$ dla $\Delta T < 0$ (dla $dt < (dt)^\eta$). Charakterystyczną rzeczą jest, że przebiegi dla wartości $+\Delta T$ i $-\Delta T$ mają inny przyrost $\Delta\eta$ dla tych samych $|\Delta T|$. W przypadku dużych względnych wartości $|\Delta T/dt|$ powoduje to, że dla dodatnich ΔT (gdy $t_1 < t_\eta < t_2$), η rośnie od 1 do asymptoty w dt tym szybciej, im dt jest większe (rys. 4). Taka właściwość powoduje, że $f(t_\eta)$ może przyjmować wartości znacznie odbiegające wartości leżących na prostej łączącej $(t_1, f(t_1))$ i $(t_2, f(t_2))$. Im większa jest ta wartość, tym większa jest nieliniowość $f(t)$ między $(t_1, f(t_1))$ i $(t_2, f(t_2))$. Dla ujemnych ΔT przyrost $\Delta\eta$ jest ujemny i bezwzględnie dużo mniejszy niż dla dodatnich $\Delta\eta$ (rys. 4).

Z (9) wynika, że $f(t_\eta)$, dla $t_\eta = t_1 + \Delta T$ (rys. 1), jest szacowany przez $f(t_1)$. Dla (15) wynika jednak, że nie można bezkrytycznie przyjąć takiego założenia dla wszystkich $t_\eta \in (t_1, t_2)$, gdyż:

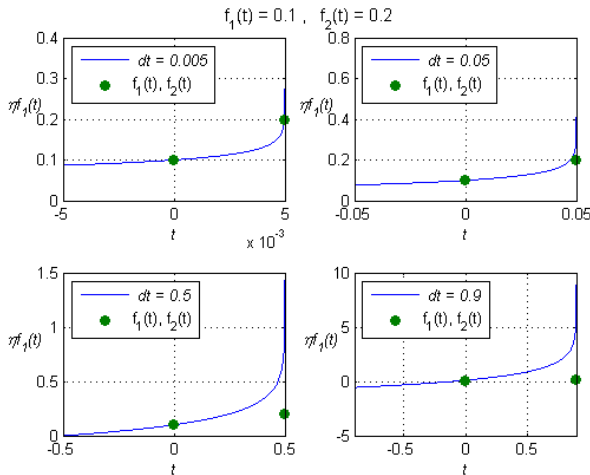
$$\forall (t_\eta \in \langle -t_1, t_2 \rangle) \wedge \begin{cases} f(t_1) > 0: f(t_\eta) > f(t_1) \\ f(t_1) = 0: f(t_\eta) = 0 \\ f(t_1) < 0: f(t_\eta) < f(t_1) \end{cases} \quad (16)$$

oraz

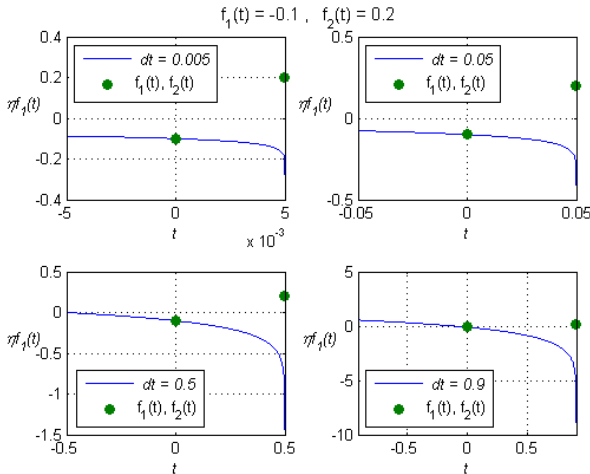
$$\forall (t_\eta \rightarrow t_2) \wedge \begin{cases} f(t_1) > 0: f(t_\eta) \rightarrow +\infty \\ f(t_1) = 0: f(t_\eta) = 0 \\ f(t_1) < 0: f(t_\eta) \rightarrow -\infty \end{cases} \quad (17)$$

Rys. 3. Zależność $\eta(\Delta T)$ [%]

Rys. 5. Zależność $\eta f(t_1)$ dla $f(t_1) = 0,1$ i $f(t_2) = 0,2$

Rys. 6. Zależność $\eta f(t_1)$ dla $f(t_1) = -0,1$ i $f(t_2) = 0,2$

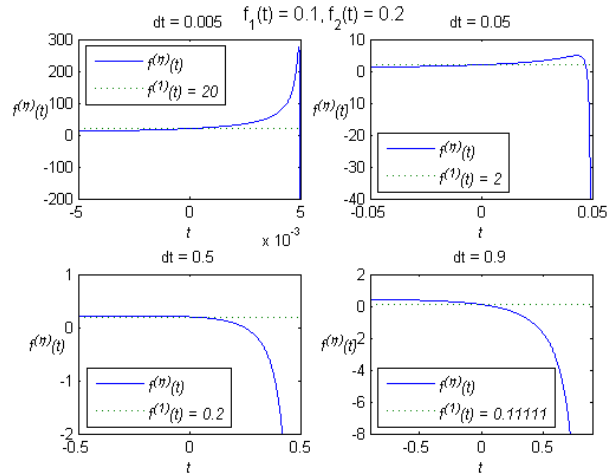
Na rys. 5 i 6 pokazano przebieg $f(t_\eta) = \eta f(t_1)$, dla przykładowych wartości $f(t_1), f(t_2)$ i dt .

Z $f(t_\eta \rightarrow t_2) \rightarrow \pm\infty$ (1.17) wynika, że (9) dla rzędu (15) nie może być funkcją szacującą nieznane wartości funkcji $f(t)$ dla dowolnych t , znanych $f(t_1), f(t_2)$ i dt . W szczególnych przypadkach jest to możliwe dla małych dt i gdy $t_\eta \rightarrow t_2$. Ilustruje to przykład z rys. 5 dla $dt = 0,005$.

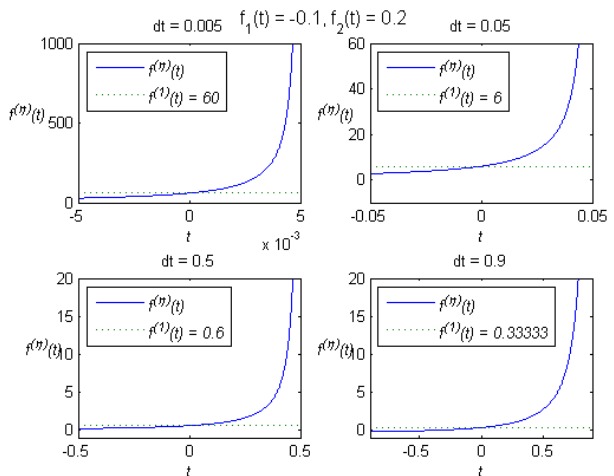
3. POCHODNA $f^{(\eta)}(t)$

Zasadniczym celem pochodnej G-L (7) nie jest oszacowanie $f(t_\eta)$, tylko wyznaczenie pochodnej niecałkowitego rzędu $f^{(\eta)}(t)$, gdzie $t = t_\eta$ i przyrost $dt = (dt)^\eta$. Odbywa się to przez wyznaczenie przyrostu $(dt)^\eta$, gdzie zależność między η i dt opisuje (15) oraz przez oszacowanie nieznanej wartości $f(t_\eta)$ (9).

Pochodna (7) zależy od wartości $f(t_1), f(t_2), dt$ i η . Ponieważ η związane jest logarymiczną zależnością z dt (15), to zależność ta przenosi się na kształt charakterystyki $f^{(\eta)}(t)$. Na rys. 7 i 8 pokazano przebieg pochodnej niecałkowitego rzędu (1.7) oraz pochodną pierwszego rzędu (6) dla $t_\eta \in \langle t_1 - dt, t_2 \rangle$. Pochodna $f^{(1)}(t)$ ma stałą wartość dla dowolnego t_η , gdyż reprezentuje ona pochodną dla liniowej zmiany wartości między $f(t_1)$ i $f(t_2)$.

Rys. 7. Wartości pochodnej $f^{(\eta)}(t)$ dla $f(t_1) = 0,1$, $f(t_2 = t_1 + dt) = 0,2$

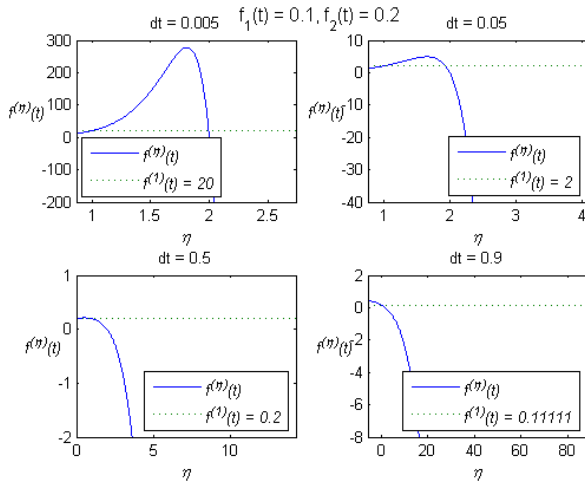

Rys. 8. Wartości pochodnej $f^{(\eta)}(t)$ dla $f(t_1) = -0,1$, $f(t_2 = t_1 + dt) = 0,2$

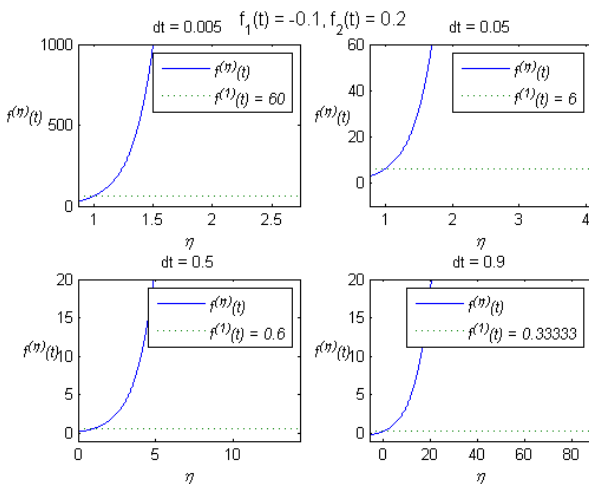
Na rys. 9 i 10 pokazano charakterystyki $f^{(n)}(\eta)$. Krańcowe wartości osi η odpowiadają wartościom w $t_\eta = -dt$ i $t_\eta = dt$. Dla $dt = 0,9$ zwraca uwagę ujemna wartość η . Wartość ta wynika z przyrostu, gdy:

$$(dt)^\eta = dt - (-\Delta T) > 1 \quad (18)$$

i założenia (10).

Rys. 9. Wartości pochodnej $f^{(n)}(t)$ dla $f^{(n)}(\eta)$ dla $f(t_1) = 0,1$, $f(t_2) = 0,2$

Rys. 10. Wartości pochodnej $f^{(n)}(t)$ dla $f^{(n)}(t)$ dla $f(t_1) = -0,1$, $f(t_2) = 0,2$

Charakterystyki z rys. 7-10 pokazują zależność przebiegu pochodnej G-L (1.6) od funkcji wiążącej rząd η i przyrost dt (15) oraz od znaku $f(t_1)$. Zależność ta jest nieliniowa i

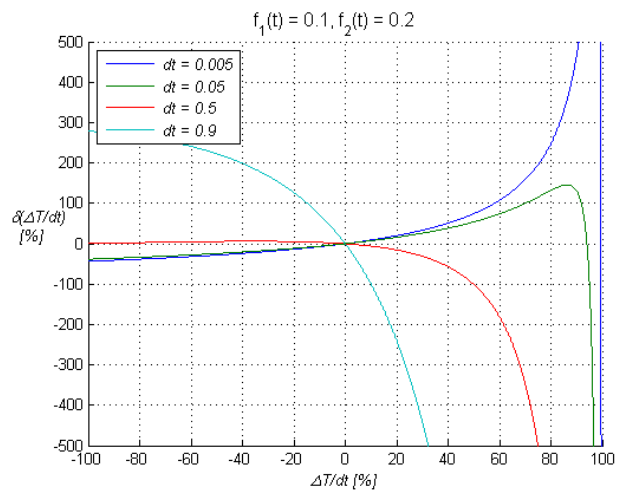
$$\forall (t_\eta \rightarrow t_2) \wedge \begin{cases} f(t_1) \geq 0: f^{(n)}(t_\eta) \rightarrow -\infty \\ f(t_1) < 0: f^{(n)}(t_\eta) \rightarrow +\infty \end{cases} \quad (19)$$

(19) jest prawdziwe niezależnie od znaku $f(t_2)$.

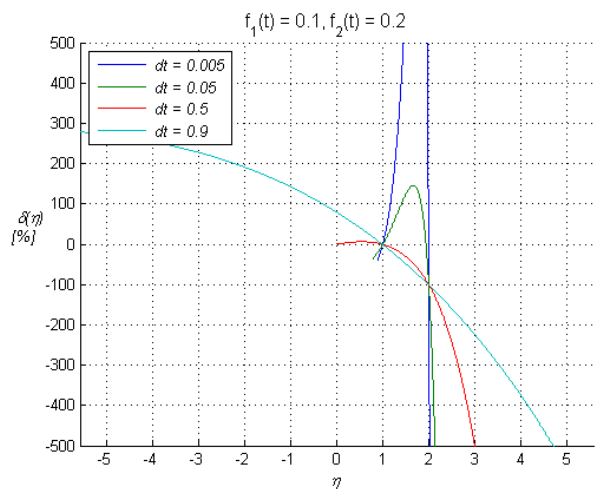
Niech $\delta_\eta(\Delta T)$ będzie względną różnicą między pochodną G-L i pierwszą pochodną:

$$\delta_\eta = \frac{f^{(n)}(t_\eta) - f^{(1)}(t_\eta)}{f^{(1)}(t_\eta)} \cdot 100\% \quad (20)$$

(20) można nazwać wskaźnikiem nieliniowości pochodnej rzędu η . Na rys. 11 i 13 pokazano $\delta_\eta(\Delta T/dt)$, gdzie zależność między ΔT , dt i η opisuje (15).

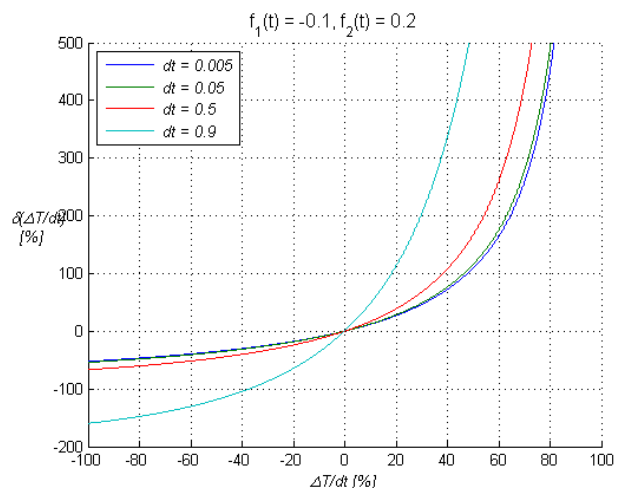

Rys. 11. Charakterystyka $\delta_\eta(\Delta T/dt)$ dla dodatniego $f(t_1)$

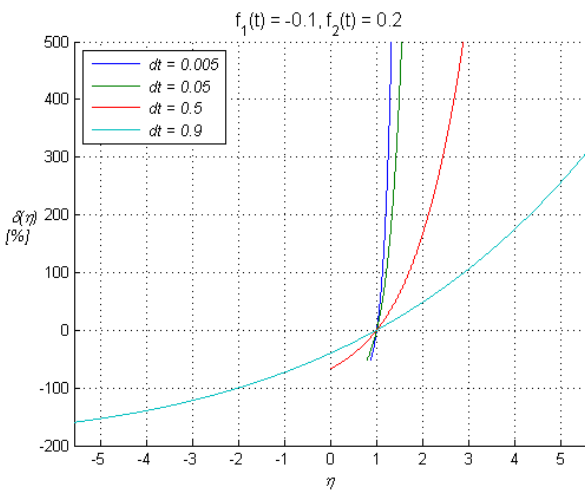

Rys. 12. Charakterystyka $\delta_\eta(\eta)$ dla dodatniego $f(t_1)$

Na rys. 12 i 14 pokazano $\delta_\eta(\eta)$. Krańcowe wartości osi η odpowiadają wartościom w $t_\eta = -dt$ i $t_\eta = dt$.

Rys. 13. Charakterystyka $\delta_\eta(\Delta T/dt)$ dla ujemnego $f(t_1)$

Rys. 14. Charakterystyka $\delta_\eta(\eta)$ dla ujemnego $f(t_1)$

Właściwości δ_η (1.20) (parametru opisującego nieliniowość pochodnej funkcji $f(t)$ między $f(t_1)$ i $f(t_2)$):

$$\left\{ \begin{array}{l} \forall (\eta < 1): \delta_\eta < 0 \text{ i } f(t) \text{ jest nieliniową funkcją} \\ \text{między } f(t_1) \text{ i } f(t_2) \\ \forall (\eta = 1): \delta_\eta = 0 \text{ i } f(t) \text{ jest liniową} \\ \text{funkcją między } f(t_1) \text{ i } f(t_2) \\ \forall (\eta > 1): \delta_\eta > 0 \text{ i } f(t) \text{ jest nieliniową funkcją} \\ \text{między } f(t_1) \text{ i } f(t_2) \end{array} \right. \quad (21)$$

Niech $t_1 < t_\eta < t_2$ (rys. 1). Pochodna G-L wyznacza wartość pochodnej w punkcie t_η funkcji $f(t)$ między dwoma punktami $(t_\eta, \eta f(t_2))$ i $(t_2, f(t_2))$ znajdującymi się w odległości $(dt)^\eta$ (7). Ponieważ $f(t)$ jest funkcją ciągłą między $f(t_1)$ i $f(t_2)$, to wartość $f(t_\eta) = \eta f(t_1)$ (lub $f(t_\eta) \cong \eta f(t_1)$) powinna leżeć na przebiegu funkcji $f(t)$. η ma wartości od 1 do $\log_{dt}(dt - \Delta T)$ (rys. 3) i dla $t_1 < t_\eta < t_2$ może osiągać duże wartości. To powoduje, że $f(t_\eta)$ może być wielokrotnie większe od $f(t_1)$ i $f(t_2)$. Im większe dt , tym ta różnica będzie większa (część dodatnia ΔT na rys. 3). W przypadkach, gdy różnica między $f(t_1)$ i $f(t_2)$ jest niewielka może to powodować, że $\eta f(t_1)$ będzie znacznie odbiegać od rzeczywistej wartości $f(t_\eta)$ leżącej na przebiegu funkcji $f(t)$.

Dla $t_1 > t_\eta$ (rys. 2), t_η leży poza zakresem $[t_1, t_2]$. η zmienia się w tym przypadku jak w części ujemnej ΔT na rys. 3. Jeżeli $f(t)$ jest funkcją rosnącą ($f(t_1) < f(t_2)$), to można założyć z pewnym zakresem tolerancji, że $\eta f(t_1)$ estymuje wartość $f(t_\eta)$ ponieważ $f(t_\eta) < f(t_1) < f(t_2)$ i $f(t)$ w przedziale $[t_1, t_\eta]$ jest funkcją rosnącą. Z $f(t_1) > f(t_2)$ (gdy $f(t)$ jest funkcją malejącą) wynika, że dla $\eta < 1$ zachodzi $f(t_\eta) < f(t_1) > f(t_2)$ i $f(t)$ z przedziału $[t_\eta, t_1]$ jest funkcją rosnącą w przeciwieństwie do przedziału $[t_1, t_2]$, gdzie $f(t)$ jest funkcją malejącą. Wynika z tego, że $\eta f(t_1)$ nie jest estymatą funkcji $f(t)$ w t_η .

PODSUMOWANIE

W pracy przeanalizowano sposób szacowania wartości funkcji w $f(t_\eta)$ oraz wartości pochodnej G-L dla przykładowych $f(t_1)$ i $f(t_2)$. Szacowanie $f(t_\eta)$ odbywa się wg logarytmicznej zależności między η , dt i ΔT oraz nie uwzględnia ono wartości $f(t_2)$. Z tego powodu $f(t_\eta \rightarrow t_2) \rightarrow \pm\infty$, co sprawia, że oszacowanie $f(t_\eta)$ nie jest prawdziwe dla każdego t_η .

Z pochodnej G-L (7) wynika, że rząd η zależny jest od zmiany przyrostu dt zmiennej niezależnej dt w $(dt)^\eta$ (8) oraz wartości

funkcji $f(t)$ w punkcie $t = t_\eta = t_2 - (dt)^\eta$ (rys. 1), która szacowana jest przez (9). Rząd η opisuje więc liniowy (dla $\eta = 1$) lub nieliniowy (dla $\eta \neq 1$) przebieg $f(t)$ między $f(t_1)$ i $f(t_2)$. Parametr nieliniowości δ_η określony został jako względna różnica między pochodną G-L i pierwszą pochodną.

Ze względu, że $f(t_\eta \rightarrow t_2) \rightarrow \pm\infty$, to również $f^{(\eta)}(t_\eta \rightarrow t_2) \rightarrow \pm\infty$. Pochodna G-L powinna jednak, dla $t_\eta \rightarrow t_2$, mieć wartość $f^{(\eta)}(t_\eta \rightarrow t_2) \cong f^{(1)}(t_\eta \rightarrow t_2) = f^{(1)}(t)$, gdyż $f(t_\eta \rightarrow t_2)$ leży coraz blisko wartości prostej łączącej $f(t_1)$ i $f(t_2)$ (rys. 1). Z tego względu nie można uznać pochodnej G-L za pochodną oddającą wartość pochodnej nieliniowej funkcji $f(t)$ w całym przedziale t .

Powyższe stwierdzenie potwierdzają charakterystyki na rys. 7 i 8. Na rysunkach wartość $f^{(\eta)}(t)$ równa jest $f^{(1)}(t)$ tylko, gdy $\Delta T = 0$, a więc, gdy $t_\eta = t_1$. Z twierdzenia Lagrange'a wynika jednak, że powinien istnieć taki punkt $t_\eta \in (t_1, t_2)$, w którym styczna do f jest równoległa do siecznej poprowadzonej przez $(t_1, f(t_1))$ i $(t_2, f(t_2))$ [11]. Tym samym, dla co najmniej jednej wartości t_η powinna być spełniona równość $\frac{f(t_2)-f(t_1)}{dt} = f^{(\eta)}(t_\eta)$. Z charakterystyk na rys. 7 i 8 wynika, że zależność ta nie jest spełniona. W rozpatrywanych przypadkach przebieg pochodnej G-L dla $\eta \neq 1$ i tw. Lagrange'a wykluczają się wzajemnie.

Interpretując pochodną Grünwalda-Letnikova jako pochodną funkcji położenia, a więc prędkość chwilową, trzeba stwierdzić, że zależność wiążąca rząd z przyrostem czasu (8) i jednocześnie estymująca wartość położenia w t_η (9), nie pozwala na stwierdzenie, że pochodna Grünwalda-Letnikova w całym zakresie $t_\eta \in (t_1, t_2)$ opisuje prędkość chwilową nieliniowych zmian położenia.

BIBLIOGRAFIA

- Leibnitz G. W. *Letter from Hanover, Germany to G. F. A. L'Hospital, September 30, 1695*, in *Mathematische Schriften* 1849, reprinted, Hildesheim, Olms Verlag 2, pp.301-302, 1962.
- Abel N. H. *Oeuvres completes de Niels Henrik Abel*, vol. 1, 1881.
- Ross B. *The development of fractional calculus 1695-1900*, *Historia Mathematica* 4, pp.75-89, Academic Press, 1977.
- Oldham K. B, Spanier J. *The Fractional Calculus*, Academic Press, New York London, 1974.
- Miller K. S., Ross B. *An introduction to the fractional calculus and fractional differential equations*, John Wiley & Sons, Inc. 1993.
- Letnikov A. V.: *An explanation of the main concepts of the theory of differentiation of arbitrary index*, (in Russian), *Moskow Mat. Sb.* 6, No 1, p. 413-445, 1872.
- Das S.: *Functional Fractional Calculus for System Identification and Controls*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2008.
- Herrmann R.: *Fractional Calculus. An Introduction For Physicists*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. 2011.
- Petras, I.: *Fractional-Order Nonlinear Systems: Modeling, Analysis and Simulation*, *Nonlinear Physical Science*, Springer Science & Business Media, 2011.
- Podlubny I.: *Fractional Differential Equations*, *Mathematics in Science and Engineering*, vol. 198, Academic Press, San Diego, 1999.
- Apostol T., M.: *Calculus vol. 1, One-Variable Calculus, with an Introduction to Linear Algebra*, John Wiley & Sons, Inc. 1967.
- Cioć R.: *Physical and geometrical interpretation of Grünwald-Letnikov differintegrals: measurement of path and acceleration*, *Fractional Calculus and Applied Analysis*, FCAA, Vol. 19, No 1(2016), pp. 161-172, (Print) ISSN 1311-0454, (Electronic) ISSN 1314-2224, DOI: 10.1515/fca-2016-0001.

Positive Grünwolda-Letnikova derivative as derivative of path function

The paper analyses Grünwald-Letnikov $f^{(n)}(t)$ derivative in space of first order derivative $f^{(1)}(t)$ and also analyses the classical interpretation of derivative of path function as velocity. The author argues that the Grünwald-Letnikov positive derivative does not fulfil the Lagrange Theorem (Mean-Value Theorem for Derivatives) and this problem causes not clear physical interpretation of the Grünwald-Letnikov positive derivative.

Autor:

dr inż. **Radosław Cioć** – Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Wydział Transportu i Elektrotechniki